

Til
BKMB - Seksjon areal og miljø (Arbeidssted)
v/Laura Ve

Fra
Byarkitekten

Intern korrespondanse

Vår referanse: 2021/30363-47
Saksbehandler: Åge Vallestad
Dato: 31. mai 2021

Byarkitektens uttalelse til Dokken 2050 Arealstrategi

Innledning

Arealstrategi og Lokaliseringen av Hi/Fdir

Dette er et innspill til arealstrategien som er på høring. Det er også et innspill til saken som gjelder lokalisering av Hi/Fdir. Byarkitekten hadde ikke eget innspill til lokaliseringssaken, men ønsker gjennom innspill til Arealstrategien å løfte frem noen vesentlige faktorer som kan supplere vurderingsgrunnlaget i lokaliseringssaken der Byrådet har anbefalt en lokalisering i alternativ A.

Det har nå kommet nye faktorer inn i saken som ikke var en del av saksgrunnlaget ved vedtaket.

Nå når alternativene er under diskusjon, vil Byarkitekten bringe inn ytterligere momenter som vi mener er vesentlige å hensynta når en så viktig fremtidssatsing og investering skal lokaliseres. Byarkitekten ber om at disse betraktningen blir tatt med i den videre vurderingen av alternativene.

Innspill til lokalisering av Hi / Fdir beskrives her før vår merknad til arealstrategien.

Innspill til lokalisering av Hi/ Fdir

Valg av konsept for hvordan Havbyen gjennom Hi/Fdir og akvariet skal fremstå

Havbyen (Hi/Fdir) skal lokaliseres på Dokken, og vil være viktig for profileringen og synligheten av Bergen sin satsing på Havbyen. Denne profileringen er like viktig for Bergen som by, og oss som innbyggere, som den er for de aktørene som skal inn der. Det ligger et potensiale i å velge sted og arkitektur som bygger opp om en felles stolthet og felles målpunkt for Bergen i lang tid fremover.

Derfor vil Byarkitekten fremme noen viktige momenter i saken i forhold til karakteren av de to alternativene og hvilke potensiale det ligger i sted og mulighet for å få mest mulig merverdi ut av investeringene. De to gjenstående alternative lokaliseringene A og C vil innebære to helt ulike valg av konsept for denne profileringen.

Vi vil også presisere at lokaliseringsdiskusjonen nå føres på bakgrunn av et forslag til arealstrategi som er under utvikling. Vi ser det som problematisk at forslag til arealstrategi, slik den nå er lagt ut på høring, brukes som argument for og imot kvaliteten i de ulike alternativene.

Siden det haster å få landet en tomt for Hi/ Fdir etterlyser vi derfor justerte plangrep som utnytter potensialet i de ulike lokaliseringene

Alternativ A innebærer at Havbyen (Hi/Fdir) blir en del av lokalsenteret rundt bybanestoppet. Arealstrategien legger til grunn et bykonsept der institusjonene er innlemmet i den finmaskete byveven. Dette er et valg der funksjonen i bygget blir en del av den generelle byveven med generelle bygninger. Potensialet for å synliggjøre og skape en felles stolthet rundt Bergen som Havby, og bruke sted og arkitektur til å løfte mulighetene, er noe mindre i tomtealternativ A enn C. Valg av alternativ A fordrer en noe mer anonymisert bybebyggelse som vil fremstå noe mer generelt i byveven og ikke i samme grad vil profilere satsingen på Havbyen. Lokaliseringen her er begrunnet i en mulig rask realisering og fokus på byliv.

Alternativ C vil innebære et helt annet valg av konsept for profilering av Havbyen (Hi/Fdir). Her vil lokaliseringen ligge mer eksponert, få en klar profilering og kreve en tydeligere utforming. Bruk av denne tomten vil innebære en forventning til attraktive programmer, byrom og aktivitet knyttet til allmennheten. Plasseringen har større fleksibilitet og åpenhet i seg, og er muligens også lettere å kombinere med et forskings- og kontorbygg enn de krav vi vil sette til generelle bygninger i alternativ A. Etablering av park og utearealer i tilknytning til bygg, kan skape attraktivitet på Dokken som en del av etablering av Havbyen (Hi/Fdir, Akvariet) som første ledd i utviklingen, uten å måtte vente på den store grønne parken som kan etableres når utfyllingen er etablert. Denne lokaliteten vil være av større synlighet og tydelighet for byens befolkning, og i mye større grad skape en tilhørighet og stolthet for mange når det gjelder byens satsing på Havbyen.

Denne lokaliseringen er av samme karakter som når Bergen etablerte sitt universitet eller museumsbygg på Museplass 1. Med en ensom plassering av et museumsbygg på Nygårds-høyden, skapte den en tydelighet som gjennom alle tider har styrket bevisstheten rundt Universitetet som institusjon, gjennom sin synlige lokalisering og utforming av bygning og attraktivt parkområde.

Plassering på tomt C innebærer at Hi/Fdir plasseres lengst bort fra området som frigjøres ved utflytting av godshavnen. I prinsippssaken fremheves det at nybygget vil ha vesentlig mindre synergieffekter for byliv og byutvikling i tidlig fase, og ha svært begrensede muligheter for å videreutvikle og bygge ut området som et større «Havkvarter» med akvariet.

Vi er enig i at Hi/Fdir har en pionerrolle og foruten å styrke Havbyen, skal fungere som katalysator for byliv og byutviklingen. Det er derfor viktig at man må se plassering av Hi/Fdir i sammenheng med plassering av akvariet. Ved valgt av tomt C ser vi det som uheldig å plassere akvariet i Havnelageret. Det bør søkes en tomt i direkte tilknytning til Hi/Fdir, som for eksempel tomt B. Havnelageret vil da kunne benyttes til sosial infrastruktur, og slik gi boligbyen en ny bydelsfunksjon tilknyttet rekreasjonsområdet på en av de fineste og mest sentrale tomter på Dokken.

Ved lokalisering på C-tomten vil det være viktig å finne løsninger for å etablere gode koblinger fra Hi/Fdir mot byen i første utviklingstrinn på Dokken, for eksempel å utforske mulighetene for å etablere en sammenhengende sjøfrontpromenade mellom Hi/Fdir i første utviklingstrinn. Hi/Fdir bør sørge for etablering av gode koblinger mot Nøstet og byen fra dag 1. Vi ser også at valg av tomt C vil kunne kreve noen justeringer av mulige utviklingstrinn skissert i arealstrategien for å få til disse gode koblingene.

Byarkitekten ser det som vesentlig at en løfter denne problemstillingen opp for å synliggjøre hvilke ulikheter det faktisk er i de valgene som er gjort, og hva som er viktig for Bergen i lang tid fremover.

Vi ser potensialet i tomten som en nyttig medspiller for å skape et karaktergivende symbol for Havbyen, sette Bergen på kartet, tiltrekke seg de beste forskningsmiljøene, og mener at lokaliseringen kan være vesentlig for om man lykkes med dette. Vi må tillate oss å tenke langsiktig, tilsvarende det man gjorde i Bjørvika med Operaen som lå som et attraktivt målpunkt midt i et kaotisk byggeland i mange år, men som nå er integrert del av byen. Sammen med en aktiv sjøfront og et attraktivt parkområde og mulig tilknytning med akvariet vil et målpunkt på denne tomten gi kvaliteter til en storsatsing på Havbyen som Alt A ikke har.

Konklusjon

Denne saken er av nasjonal betydning for satsingen på Havet, og er avgjørende for å styrke Havbyen Bergen. Derfor er det viktig å velge den lokaliseringen for Hi/Fdir som fremstår tydeligst i bybildet, og gir en markant beliggenhet samtidig som det skapes et attraktivt målpunkt for alle.

Som fagetat for arkitektur mener vi at Hi/Fdir må benytte seg av det potensialet som ligger i tomten, og skape arkitektur som setter Bergen på kartet som havby.

Byarkitekten mener at C-tomten har størst potensialet for å få dette til, og anbefaler derfor at Havbyen (Hi/Fdir) lokaliseres på tomten for alternativ C.

Ved valg av C-tomten er det to viktige premisser som bør legges til grunn; at Akvariet ligger i tilknytting til Hi/Fdir og at det settes klare og tydelige forventninger til arkitektur og byform for Hi/Fdir sitt nye anlegg (Bygg og byrom).

I tillegg bør Hi/Fdir bidra til etablering av en offentlig park, og offentlig tilgjengelige kaifronter, attraktive programmer i første etasje, samt ha gode koblinger til byen og Dokken området fra dag en.

Innspill til Arealstrategien

Grunnlag for Byarkitektens uttalelse

Byarkitekten tar utgangspunkt i KPA 2019–2030, samt Arkitektur- og byformingsstrategi for Bergen (Arkitektur+) i sine uttalelser, begge vedtatt 24. juni 2019. Arkitektur+ definerer åtte prinsipper for hvordan arkitektur er et sentralt verktøy for å bidra til en vakker, særpreget, inkluderende og grønn by.

Vi vil spesielt gjøre oppmerksom på KPA §8.1.1 der det står at gjeldende arkitektur- og byformingspolitikk skal være premissgiver for planlegging og den arkitektoniske utformingen av alle nye tiltak. Dette bør adresseres tydelig i arealstrategidokumentet slik at det legges til grunn for all utforming i området.

Plangrepets hovedoppgave

Byarkitekten ser arealstrategien som et svært viktig verktøy for å nå målene formulert i visjonsdokumentet, og målene vi som samfunn har satt oss for utvikling av Bergen og Dokken spesielt. Hovedoppgaven for arealstrategien er å komme frem til et helhetlig bykonsept og overordnet bystruktur som danner et godt utgangspunkt for å gi et levende og grønt byområde med høy bokvalitet, en tydelig identitet for Havbyen Bergen og en ny destinasjon for hele Bergens befolkningen. For å oppnå disse målene er det avgjørende med en god overordnet bystruktur med smart lokalisering av byutviklingsgeneratorer som Hi/Fdir, akvariet, og annen sosial infrastruktur.

I vår vurdering av arealstrategien har vi lagt vekt på hvordan det overordnede plangrepet klarer å utnytte potensialet og kvalitetene som ligger i beliggenheten langs sjø og havn, gir rom for en mangfoldig byutvikling over tid, skaper bomiljøer med høy kvalitet der det er lett å leve bærekraftig, og styrker Bergens identitet og særpreg som Havby.

Kobling mellom hovedgrep og gjennomføring

Vi ser det som avgjørende at de drivkreftene som finnes i et område bidrar til bydelens umiddelbare attraktivitet for hele byen. Det betyr at vi må bruke etableringen av de store institusjonene og av boligområdene til å drive frem kvaliteter som vi ønsker for felleskapet. Vi mener at det er bra med store byrom og grønne parker, men at disse må lokaliseres og kobles på de faktiske etableringene som skal skje av Statsbygg eller av boligutviklere. På denne måten etableres raskt en attraktivitet som i seg selv vil være driver for å bygge den kvaliteten vi ønsker for dette byområdet også i fremtiden. Vi kan ikke se denne koblingen i planen hverken i forhold til Dokkenallmenningen eller i forhold til anbefalt lokalisering av Hi/Fdir og akvariet.

Tematisk tilbakemelding på Byplangrepet i arealstrategien.

Byplangrep er i denne sammenheng de fysiske grepene som på dette tidspunktet velger retning for hvordan vi som by skal synliggjøre fremtidens satsing på Havbyen.

Vi har delt dette opp i punktene:

1. Overordnet plangrep
2. Kvartalsstruktur og tomtestørrelse i forhold til bokvalitet
3. Analyser og bruk av parallelloppdragene
4. Bybanen og Grønn akse
5. Byform og byliv i byrom og gater
6. Utforming og programmering av havnepromenaden og offentlig park.
7. Ambisjoner for arkitektur

1. Overordnet plangrep

Arealstrategien presenterer innledningsvis et sett av analyser som danner grunnlaget for blant annet valg av bystruktur på Dokken. Grepet med bruk av allmenninger som byromstypologi på Dokken er et godt grep forankret i Bergen sentrums bystruktur og visuelle identitet. Vi er imidlertid skeptiske til analysen som ligger til grunn for valg av retningen for Dokkenallmenningen. Den er lagt som en diagonal i forlengelse av en akse som strekker seg fra Fløyen, gjennom byen, ned til Nøstet og videre til Damsgård/Laksevåg. Etter våre vurderinger virker denne aksene og retningen noe kunstig og konstruert. Vi forstår denne diagonalen som en av flere ruter på tvers av byen og allmenningsstrukturen, og ikke en hovedakse i bystrukturen i Bergen sentrum. Ingen av de tre parallelloppdragene har valgt å gå videre med anbefalingen om den skrå allmenningen fra den innledende stedsanalysen. Vi ser derfor ikke hvorfor denne aksene i så stor grad har blitt førende for plassering og utforming av Dokkenallmenningen. Retningen på Dokkenallmenningen sett opp mot den andre byromsstrukturen og gatenettet på Dokken, gir en rekke vanskelige små resttomter som ikke danner grunnlag for god kvalitet. Vi mener at en annen retning på Dokkenallmenningen også kunne ivareta denne sammenbindingen mellom Fløyen, sentrum og Laksevåg samtidig som en annen retning hadde skapt en bedre bystruktur (se neste avsnitt)

2. Kvartalsstruktur og tomtestørrelse i forhold til bokvalitet

Arealstrategien definerer den overordnede byromsstrukturen og et gatenettverk som danner kvartaler og tomter med ulike størrelser og kvaliteter. Hovedgrepet som tas med å legge opp til en relativ stram kvartalsstruktur og et finmasket gatenett er et godt utgangspunkt for å sikre en god gåby. Vi mener imidlertid at den foreslåtte byroms- og gatestrukturen vil gi store utfordringer med å utvikle de kvalitetene som visjonen Dokken etterspør. Vi er bekymret for bokvalitet i boligbyen og fleksibiliteten i kvartalene med tanke på ulike boligbehov, og er i tvil om man klarer å oppfylle kvalitetskravene i KPA med de foreslåtte kvartalstørrelsene og høydene i forhold til gode uteoppholdsarealer for alle grupper generelt og familieboliger spesielt. Vi er usikre på om den foreslåtte byroms- og gatestrukturen gir hensiktsmessige tomter som sikrer både den gode boligbyen og den attraktive havby. Dette henger også sammen med en problematisk geometri i møtet mellom den skrå Dokkenallmenningen, den grønne aksene og hoveddrutenettet.

Vi ser at høydene som er foreslått i planen kan gi store utfordringer i forhold til bokvalitet, og vi mener disse bør justeres med tanke på å oppnå god bokvalitet både innendørs og utendørs.

Vi etterlyser en vurdering av kvartalsstrukturen i forhold til fleksibilitet for ulike typer boliger med variert arkitektur og høy bokvalitet. Kvartalene bør få en større variasjon og at de må gjøres romsligere for å skape ulike former for utearealer med gode nok solforhold.

3. Analyser og bruk av parallelloppdragene

Vi mener det er et større potensiale i å benytte seg av kunnskap, analyser og innspill til løsninger som kommunen fikk tilgang til gjennom parallelloppdragene. Selv om strategien viser til vurderingsgruppens anbefalinger og innhold i de 3 innkommende forslagene, er det lite av det svært omfattende arbeidet som ble tatt med videre. Arealstrategien har innarbeidet prinsippene om en bystruktur med allmenninger, en stram kvartalsstruktur og gjenbruk av Nøsteboden og Havnelageret. Vi mener at det var flere gode forslag som kunne vært tatt med. Her kan nevnes løsninger og strategier på hvordan sikre byliv, ulik bruk av havnelageret, bærekraft over og under vann, midlertidig bruk av bygg, variasjon i byform, byrom og arkitektur, og hvordan ivareta god kontakt med sjø uten å stenge for bakenforliggende bygg.

Vi savner at de gode løsningene og analysene i dette grunnlaget blir vurdert, og elementer herfra tatt med videre i arealstrategien.

4. Bybanen og Grønn akse

Arealstrategien legger til rette for en fremtidig Bybanetrase fra Bergen sentrum til Laksevåg gjennom Dokken. Dette er svært viktig for å oppnå visjonen om en bilfri bydel og for at Dokken får et godt og fremtidsrettet kollektivtilbud. Samtidig står beslutningen om å bygge en ny bybanelinje til Laksevåg langt frem i tid, kanskje 15-20 år, og det er stor usikkerhet om den vil komme i det hele tatt. Det er derfor viktig av byromsstrukturen og mobilitetskonseptet fungerer godt uten Bybanen, og at Bybanen «glir inn» i bystrukturen uten å føre til en nedgradering av kvaliteter når den eventuelt bygges.

Vi kan ikke se at dette er ivaretatt i arealstrategien. Traseen for Bybanen og sykkelrute er foreslått gjennom Dokkenallmenningen, så gjennom den grønne korridoren og videre gjennom en sekundærallmenning før den går i bro over Puddefjorden til Laksevåg. Det legges opp til at arealer avsatt til grønn korridor kan bli beslaglagt til transportformål (Bybanen). Vi mener at en slik strategi vil bygge ned viktige grønne kvaliteter for fremtidige beboere på Dokken. I tillegg vil det kunne føre til nye barrierer og støy inn i området. Forslag om grønne vegger, grønne tak og noen trær og vegetasjon vil etter vår mening ikke veie opp mot tapte grønne oppholdskvaliteter på gateplan.

Vi mener at man i utgangspunktet bør tilpasse bybanetraséen til den beste bystrukturen, ikke omvendt. Videre bør man finne en trase som vil føre til en oppgradering av gater og byrom fremfor en nedgradering, for eksempel ved å føre Bybanen gjennom deler av Torborg Nedreaas gate.

5. Byform og byliv i byrom og gater

Arealstrategien har et stort og viktig fokus på byromsnettverk. Vi etterlyser derfor at det gis tydeligere ambisjoner for disse byrommene. Allmennings- og gatestrukturen bør i større grad gis hierarki og presiseres i forhold til karakter. Byggehøyder er med på å skape gater og plasser med ulik karakter og vi savner en argumentasjon for valg av byggehøyder basert på dette. Det bør presenteres typiske tverrsnitt for ulike type gater, som også gir føringer for bruk og utforming av 1. etasje mot de ulike type byrom og gater.

6. Utforming og programmering av havnepromenaden og offentlig park.

Vi savner hierarki og variasjon i utforming og karakter langs havnepromenaden. Sjøfronten i Bergen sentrum er preget av kaier, brygger, våger, vikler, slipper og hopper, og bukten som er tegnet inn virker som et fremmedelement i sitt formspråk i dette landskapet på Dokken. I tillegg stiller vi spørsmål ved realismen av denne bukten i forhold til Hi/Fdir sitt behov for sjøtransport og logistikk. Utformingen kan også gi fare for konflikt mellom rekreasjon og båttrafikk. Uavhengig av tomtealternativene for Hi/Fdir.

Vi er positive til at det legges til rette for mye rekreasjon langs havnepromenaden. Men vi mener at det kanskje bør legges til rette for bystrender som på Møhlenpris istedenfor en stor bukt eller lagune.

Vi etterlyser også at planen gir retning på aktivitet i første etasje i bygningene rettet mot havnepromenaden.

Å anlegge en stor offentlig park i nord kan være positivt, men vi stiller spørsmål ved karakter og programmering av denne store eksponerte parken. Illustrasjonene antyder at parken er programmert som en bydelspark med idrettsanlegg/ballbaner. Vi stiller spørsmål om dette er rett programmering da parken er for langt borte i forhold til boligbyen, også tatt i betraktning at den kommer i siste byggetrinn. I tillegg kan det virke uheldig i forhold til rekkefølgekrav at den store parken bygges ut sist. Byromskvaliteter og grøntarealer må utvikles i finmaskede løsninger som sikrer boligene tilgang til tilstrekkelig grønne arealer fra første dag.

7. Ambisjoner for arkitektur

Vi savner at arealstrategien gir tydelige føringer og forventninger til arkitektur av høy kvalitet. Det bør identifiseres tydelig tomter der det skal kreves arkitekturkonkurranser, og det bør sikres at det kommer bygg i verdensklasse som vil sette Bergen og Dokken på kartet. Det skal også settes høye forventninger til boligarkitektur. Det skal skapes karakterfulle bydeler med høy bokvalitet og variert arkitektur og boligtyper, som ivaretar ulike typer behov for alle aldersgrupper og økonomiske forutsetninger.

Videre prosess rundt innspill til arealstrategien

På grunn av korte frister og stram fremdrift er ikke Byarkitekten blitt involvert i arbeidet med utviklingen av arealstrategien, noe som vil være en naturlig del av prosessen med en offentlig plan i Bergen. Det vil derfor være avgjørende at man nå bruker denne innspillfasen ikke bare til å justere plangrepet, men til å gjennomføre de nødvendige diskusjonene, og om nødvendig endringer av hovedgrep som et så viktig område for Bergen trenger. Byarkitekten kan ikke se at dette er omtalt i dokumentet, og etterspør en tydelig plan for medvirkning og bearbeiding av planforslaget.

Konklusjon

Byarkitekten ser det som vesentlig at Arealstrategien får en god bearbeiding, og at det gis handlingsrom for dette med hensyn til tid og ressurser.

Ved bearbeiding av planen bør det tas grep som i større grad sikrer bokvalitet, en byromstruktur som er koblet sammen med valg av tomt for Hi/ Fdir, og en tydeligere profilert og attraktiv havby-satsing i tråd med de visjonene som ligger til området

Arealstrategien krever omfattende bearbeiding og ikke kun små justeringer av plangrepet for å være et godt og forutsigbart grunnlag for videreutvikling av Dokken. Valg av tomten for Hi/Fdir vil ha påvirkning på bystrukturen og utviklingstrinn. For å få dette til vil vi anbefale vi at det kjøres en prosess med flere oppfølgingsoppgaver på de overnevnte punktene.

Med hilsen
Byarkitekten

Maria Molden - byarkitekt
Åge Vallestad - Spesialrådgiver
Celine Christine Blanc - Seniorarkitekt

Dokumentet er godkjent elektronisk.